

Kincsek a város alatt

Budapest régészeti örökségének feltárása, 1989–2004

Kiállítás a Budapesti Történeti Múzeumban
2005. május 27 – augusztus 20.

Treasures under the city

Survey of the archaeological heritage of Budapest, 1989–2004

*Temporary exhibition at the Budapest History Museum
27 May – 20 August 2005*

Tartalom

Contents

Bevezetés	8
<i>Introduction</i>	
Régészeti örökségvédelem	13
<i>Archaeological cultural heritage protection</i>	
Ásatások nyomvonalas létesítmények területén	19
<i>Territories with excavations along linear constructions</i>	
Ásatások ipari és közcélú beruházások területén	43
<i>Territories with excavations before industrial and public developments</i>	
Ásatások lakóparkok területén	73
<i>Excavations on housing estates</i>	
Történelmi városmagok: Óbuda	103
<i>Historical city centres: Óbuda</i>	
Történelmi városmagok: Víziváros	133
<i>Historical city centres: Víziváros</i>	
Történelmi városmagok: Buda	159
<i>Historical city centres: Buda</i>	
Történelmi városmagok: Pest	175
<i>Historical city centres: Pest</i>	
Kolostorok feltárása	181
<i>Excavations of monasteries</i>	
Ásatás után: restaurálás, konzerválás	189
<i>After excavation: restoration, conservation</i>	
Időrendi táblázat Budapest területének történetéhez	193
<i>Chronology for the history of the Budapest region</i>	
Irodalom	197
<i>Literature</i>	

Az 1989-90-es rendszerváltás nyomán meginduló fejlesztések és magánberuházások nagy kihívást jelentettek a főváros régészeti kutatásáért felelős Budapesti Történelmi Múzeum számára. A beruházások száma a korábbi évekéhez képest megsokszorozódott, s ezzel kellett egyik napról a másikra lepest tartani a régészeti kutatásoknak is. Az intézmény régész munkatársai az elmúlt tizenöt év alatt több száz feltárást végeztek a főváros több száz beruházásához kapcsolódóan. Ebben az időben – elsősorban a történelmi városrészek: a budai Vár, a Viziváros, a pesti Belváros, valamint Óbuda esetében – a régészeti munka az építkezések előkészítésének elengedhetetlen része lett. A városi körülmények között végzett, sokszor az építkezés kivitelezéséhez is alkalmazkodó feltáró munka a régészet sajátos területe, az ún. városi régészet. Ennek legfontosabb jellemzőjeként olyan módon kell a kulturális örökséget menteni, hogy az a város természetes fejlődését ne akadályozza. Ugyanakkor gondoskodni kell arról, hogy a régészeti-történelmi emlékek ne pusztuljanak dokumentálatlanul, az információk beépüljenek a várostörténetbe, a maradványok pedig lehetőleg a modern városkép részét alkossák. A városi régészet egyúttal egyfajta gazdálkodás a területen élt egykori népek, törzsek megmaradt emlékeivel, a régészeti kincsekkel, melyeket a következő generációk számára átmenteni kötelességünk. A kiállítás azt mutatja be, hogy milyen sikerrel végezte az elmúlt időszakban ezt a felelősségteljes feladatot a Budapesti Történelmi Múzeum.

Valamennyi – mintegy 600 – feltárást természetesen nem tudjuk bemutatni. A válogatás a legkiemelkedőbb régészeti eredménnyel járó és a nagyobb jelentőségű fejlesztési-beruházási programok során előkerült emlékeket tartalmazza. Mintegy hatvan lelőhely kincseit mutatjuk be az őskori teleptől a római kori helytartói palotáig, a középkori falutól a római villáig. A legértékesebb tárgyakat a kiállítás „kincstárában” tekinthetik meg a látogatók. A kiállításon bemutatott műtárgyak közül néhányat már láthattak ugyan az érdeklődők a Budapesti Történelmi Múzeum valamelyik korábbi tárlatán, de legtöbbjük most először tekinthető meg. A tárgyi emlékeken kívül, rekonstrukciók, makettek segítenek a leletek értelmezésében.

A kiállítást nemcsak szakembereknek, illetve a régészet iránt érdeklődőknek szántuk, hanem azoknak a beruházóknak, akiknek törvénykövető közreműködésével kerülhettek felszínre a kiállításon látható kincsek. De a kiállítás érdekes és sokatmondó minden fővárosi polgár számára, aki kíváncsi arra, hogy újonnan épült lakóhelye, munkahelye, közeli bevásárlóközpontjának épülete, vagy mindennapi útvonala alatt milyen értékek kerültek elő a közelmúltban.

Bodó Sándor
főigazgató

The developments and private investments initiated after the change of regime in 1989-90 set a demanding challenge for the Budapest History Museum, the responsible institution for archaeological investigations in the Capital. The number of investments has multiplied compared to previous years, and archaeological excavations have had to keep pace with that overnight. In the last fifteen years, the museum's archaeologists have carried out hundreds of excavations at hundreds of construction sites in the territory of Budapest. At that time, archaeological work became an indispensable part of the preparations for construction work, particularly in historical parts of the city such as Buda Castle, the Viziváros, the city centre of Pest, and Óbuda. The recovery work carried out in this urban environment and often adjusted to construction conditions is a special field of archaeology, so-called urban archaeology. Its most significant feature is that the cultural heritage needs to be rescued so that it does not impede natural urban development. At the same time, there must be some kind of insurance that archaeological and historical monuments do not perish without documentation and that the data gathered will become part of town history with the ruins helping to form the modern townscape. Urban archaeology represents, at the same time, a way to manage the surviving artefacts (archaeological treasures) of past peoples and tribes who inhabited this region. We have a responsibility to preserve these things for future generations. The exhibition demonstrates how successfully the Budapest History Museum has performed this truly onerous task to date.

It has not been possible, of course, to include all the excavations – altogether 600. The selection includes finds discovered at development and construction projects which have yielded the most outstanding and important archaeological results. Archaeological treasures from as many as 60 find locations are displayed. These range from prehistoric settlements to the Roman governor's palace, from a medieval village to a Roman villa. Visitors can view the most valuable finds in the “treasury” of the exhibition. Although some of the artefacts displayed at the exhibition may have been seen by visitors in former exhibitions at the Budapest History Museum, most are on display for the first time. In addition to artefacts, reconstructions and models help visitors to interpret these finds.

The exhibition is not only meant for experts and visitors interested in archaeology, but is also aimed at those constructors whose lawful contribution made possible the unearthing of the treasures displayed in the exhibition. However, the exhibition is intriguing and meaningful for all citizens of the capital who are interested in the finds that have been discovered in the recent past under their newly-built houses, places of work, the building of the nearby shopping centre, or under the route they take to work each day.

Sándor Bodó
Director-in-Chief

Ar régészet korunkban már nem számít „úri pasz-szió”-nak, ahogy azt sokan és sokáig gondolták, a régészeti örökséget feltáró szakemberek túlnyomó többsége ma már közalkalmazott. Munkájukhoz tartozik, hogy kutatásuk eredményeit megosszák a szűkebb szakmai és a szélesebb nagyközönséggel. Ennek egyik formája lehet az időről időre megrendezett szemle, a kiállítás. A kiállítás azonban helyhez kötött, múlékony műfaj, többnyire csak néhány hónapig engedi látni az újdonságokat, melyek utóbb a raktárak polcain várják a kutatókat. A kiállítási élmény múlandóságának áthidalására születnek a katalógusok, vagy kiállítási vezetők, melyeket a látogatók hazavihetnek, s felidézhetik a tárlaton átélt élményt, vagy később akár forrásként használhatják azokat.

Különösen fontos az alkalmanként kézbevehető publikáció kiadása az olyan látványos és merőben új leleteket, kutatási eredményeket bemutató kiállítás esetében, mint amilyen a „Kincsek a város alatt”. A rendkívül gazdag, s több, nemzetközileg is egyedülálló leletet magában foglaló kiállítási anyag, a Budapest történetét régészeti emlékek alapján bemutató új állandó kiállítás alapjául szolgálhat. Pedig a múlt nemrégiben előkerült értékeinek csak töredékét tehettük közzé.

Az eredmények bemutatásának sorrendjét a kiadványban is, csakúgy mint a kiállításon, a különböző típusú feltárások adják. Megtalálhatjuk az ún. nyomvonalas létesítmények (autópálya, út- és közműépítések), az ipari parkok és a bevásárló központok zöldmezős beruházásai, valamint a lakóparkok építése során feltárt lelőhelyeket. Természetesen hangsúlyos részei a kiadványnak a történelmi városrészek nemzetközileg is kiemelkedő jelentőségű emlékei. Egy-egy, sokszor több korszakot is magában foglaló lelőhely, mozaikszemként illeszkedik a főváros gazdag történetébe. A feltárások egy része olyan építészeti emlékeket is felszínre hozott, melyek állapota és jelentősége indokolta helyreállításukat. Az elmúlt időszakban született, s a kiadványban is szereplő néhány új műemléki helyreállítás, illeszkedve a modern városképbe, állandó emlékeztetője a főváros gazdag történelmi múltjának.

A szakemberek igyekeznek az állandó ásatási kampány mellett a régészeti kutatások eredményeit folyamatosan a korábbi tudományos ismeretek közé illeszteni. Erről a munkáról a kiadvány végén lévő terjedelmes bibliográfia tájékoztat.

Az előkerült emlékek megőrzése és láttatása azonban csak részben a régészek feladata. A kiállítás és a kiadvány sem jöhetett volna létre az ásatáson dolgozó rajzoló, fotósok, technikusok, geodéták munkája nélkül. A bemutatott régészeti leletek nagy része pedig a restaurátorok aprólékos, sokszor művészi igényű munkája nyomán kapta vissza eredetihez közelítő formáját, díszítését. Valamennyiük munkájára szükség volt ahhoz, hogy a múlt emlékei felszínre kerülhessenek, tanulhassunk belőlük, s újra megcsodálhassuk azokat.

Zsidi Paula
főigazgató-helyettes

Nowadays, archaeology is no longer considered “a hobby” as it has been by so many for so long. The great majority of experts involved in discovering our archaeological heritage are now civil servants. It is part of their work to share the results of their research with the more restricted circle of professionals and the broader public sphere. One form of dissemination of information is the exhibition, displays organized from time to time. However, the exhibition is a local, temporary genre that mostly allows new finds to be seen for only a few months, after which they await experts on the shelves of storerooms. In order to surmount the ephemeral character of exhibitions, catalogues or guides are prepared that visitors can take home to remember their experience at the exhibition. Later, these can even be used as sources.

With an exhibition of such spectacular, new finds, as well as research potential like “Treasures under the City” it is particularly important to produce a publication that can occasionally be picked up for perusal. The remarkably rich exhibition, including finds that are unique, even at international level, will form the basis of a new permanent exhibition reflecting the history of Budapest through archaeological finds. Yet, these finds represent only a fraction of the recently discovered artefacts that might have been displayed.

The sequence in which these achievements are presented in the publication follows that of the exhibition which was arranged by the different types of excavations. There are sites discovered during so-called linear excavations (rescue work on motorways, construction of roads and public utilities). Elsewhere, sites come to light as the result of landscaping investments in industrial parks and shopping centres as well as construction of housing estates. The emphasis of this publication is, of course, on the finds of world-wide significance discovered in the historical parts of the city. The find locations often contain material from more than one archaeological period and fit into the rich history of the town like pieces of a mosaic. An extensive bibliography reflecting this history of research may be found at the end of the publication.

The preservation and display of the recovered finds is, however, only partly the task of archaeologists. The exhibition and the publication could not have been realized without the work of technical artists, photographers, technicians, and geodesic specialists working at excavations. A great part of the exhibited archaeological finds could be transformed close to their original form and ornamentation through the meticulous and often artistic work of restorers. The work of all these individuals was necessary for the finds of the past to be brought to light so that we can learn from them and give admire them.

Paula Zsidi
Associate Director